

SAİT FAİK'İN DİL ÖZELLİKLERİ

MUZAFFER UYGUNER

Sait Faik Abasıyanık'ın, özellikle dil konularına ve sorunlarına yönelmiş yazısı ve öyküsü yoktur. Birçok kişinin kendisiyle yaptığı konuşmalarında da bu konuya fazlaca eğilinmediğini söyleyebiliriz. 1949 yılında *Akşam* gazetesinin bir soruşturmasına verdiği yanıtta bu konuya da değinmiş ve şöyle demiştir: "Dil değişmesi fevkalâde güzel bir şey. Yeni edebiyatçının hitabettiği zümre esasen eski dili anlamıyor. Bu sebeple dilin değişmesi zaten lâzımdı. Bu işde yalnız Nurullah Ataç tek başına çalışıyor. Hep beraber yürüyemiyoruz. Ancak bu yeni dille eski edebiyatın son tozlarından silkinebiliriz. Eskiyle olan son bağlarımızı ancak bu yeni dille koparabileceğimize kaniim. Yeni fikirler, yeni kalıplar içinde anlatılmalıdır. Yeni edebiyatımız için dil devrimini büyük bir şans ve kazanç sayıyorum." Abasıyanık, dille ilgili olarak "Âşiyân Müzesi" adlı bir röportajında da şunları söylemiştir Tevfik Fikret ve çağdaşlarından söz ederken: "Onların asıl kabahati yaşayan dili bırakıp argo gibi konuşmaları oldu. Kendilerine ettiler. Herkesin değil bir kısım insanların kendilerini anlamasını istediler."

Bu sözlerden çıkarabileceğimiz sonuç, Abasıyanık'ın, dil devriminden yana olduğu ve halkın anlayacağı dille yazılmasını dilediğidir. Özellikle, "dil devrimini büyük bir şans ve kazanç sayıyorum" demesi, onun dil devrimi karşısındaki tutumunu ve davranışını çok iyi belirtmektedir. Bu konuda hep birlikte yürüyemediğine, Ataç'ın yalnız kaldığına üzüldüğünü de açıkça söylemiştir. Dilin değişmesi gereğine inanıyor; ama bu konuda bir savaşçı olmuyor. Olmuyor, ama gene de arı bir dille yazıyor öykülerini. İlk kitabı *Semaver*'in başında yer alan "Semaver" adlı öyküsünün dilini anımsayalım bir kez: "Ali nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır bir fabrikaya gidiyordu. Anası memnundu. Namazını kılmış, duasını yapmıştı. İçindeki Cenabıhakla beraber oğlunun odasına girince uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresi ile rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu evvelâ uyandırmaya kıyamadı. Ali işden çıkmış gibi terli ve pembe idi."

Bu satırları bugün bile birçok yazarın yazılarında göremiyoruz. İlk kitabı 1936 yılında yayımlandığına göre, bu satırların daha da önceki günlerde yazıldığını anımsamalıyız. Bu ilk öykülerde yer alan, bizim yadırgadığımız bazı sözcüklerin o günlerde var olmadığını biliyoruz. O yıllarda "muallim", "mektep", "talebe" yerine "öğretmen", "okul" ve "öğrenci" sözcüklerinin dilimizde bulunmadığını söylemek bile fazla olur. Bir zaman gelmiştir ki, o da yeni sözcükler bulmaya yönelmiştir. Sözgelisi, *Son Kuşlar* adlı

kitabındaki bazı öykülerde, bu arada “Dondurmacının Çırağı” öyküsünde, “güzel değilse bile *çekici* (cazip mânasına) bir şeydir” derken ve “onlar benden çok bu ahbablığı *olurşey* (alelâde) buluyorlardı” diye yazarken eski sözcükleri de gösteriyordu. Bugünkü anlayış ve dilin gelişmesi karşısında *Semaver*’i gözden geçirirsek pek az yeni sözcük bulabiliriz. Sözcüğü, “geçici” ve “göçmek” o gün için olduğu gibi bugün için de yenidir. *Şahmerdan*’da ise “bilinmedik” (meçhul), “olağan” (alelâde), “gerçek” (hakikî), “teneke mahalle” (gecekondu), “yakasız” (Fr. “sans faux col” karşılığı “san fo kol” olarak da kullanmıştır), “yedek subay” (ihtiyat zabiti) sözcüklerini buluruz. Sait Faik, o yıllarda “gecekondu” sözcüğü dilimizde bulunmadığından Fransızcadan “teneke mahalle” (bidonville) sözcüğünü türetmiştir denilebilir. *Lüzumsuz Adam*’da önemlilik, ilgilendirme, vurguncu, iletme, belirleme gibi sözcükleri anabiliriz. *Mahalle Kahvesi*’nde ise bir artış görülür birdenbire; “fizyonomi” yerine “yüzbilimi” sözcüğünü bile kullanır. Bu artış *Havada Bulut*’ta iyice belirlidir. *Havuz Başı*, *Son Kuşlar*, *Kayıp Aranıyor*, *Alemdağda Var Bir Yılan* adlı kitaplarında iyiden iyiye yeni sözcüklerin yer aldığı görülür.

Sait Faik, konuşulan dile daha çok önem verdiği için, o günkü durumu ile bile olsa yeni sözcüklere gene de fazlaca yer vermiş değildir. Ama, dil devrimine aykırı bir davranışı ve görüşü de olmamıştır. Dil devriminden yana olduğu için yeni sözcükleri kullanmıştır birçok kez. Yeni sözcükler yanında, onun öykülerinde yersel sözcüklerin kullanıldığını da görüyoruz. Abasıyanık, bu yersel ağızlardan aldığı sözcükleri bazan kendisi kullanır; ama çoğunca kahramanlarını konuştururken yer verir bunlara. Rumelili bir kahramanını, belirli ölçüler içinde Rumeli ağzı ile konuşturur. Bu, geniş anlamlı bir “şive taklidi” niteliğinde değildir. Bazı öykülerinde, azınlıkların bozuk Türkçesini de buluruz.

Yersel sözcükleri tararsak, ilk kitabında bir “Kocaeli kilimi” ile “içmen mi” sorusunu buluruz. Birincisi, Kocaeli bölgesinde “ağaç” denilen özel tezgâhlarda dokunan bir kilimdir; ikincisi, doğduğu yerlerle ilgili olmayıp Anadolu insanının genel kullandığıdır. *Sarmıç*’ta ise “kebab otu” (kekik), “oyazalık” (el oyalayan) sözcükleri ile “yakacam” ve “gidecem” gibi fiil çekimleri görülmektedir. Bunlar da Adapazarı ve İzmit bölgesinin fiil çekimidir. *Lüzumsuz Adam*’da ise konuşmalar nedeniyle artar bu yazı dışı sözcükler: “abukat”, “panganot”, “gangıran”, “çümendüfer”, “doncak”, “ilen” (ile) gibi. Bir de, “Hey be more” gibi Arnavut ağzının izleri görülür. *Mahalle Kahvesi*’ndeki öykülerden “Sakarya Balıkçısı”nda “köylük”, “ülen” “pavlika” gibi yersel sözcükler vardır. Bu kitapta olduğu gibi *Son Kuşlar*’da da halkın bozuk olarak kullandığı sözcükleri buluruz. Öbür kitaplarında da halkın kullandığı biçimlerde kullanılmış birçok sözcük vardır. Sait Faik’in öykülerinde, bazı yersel eşya adlarını da buluruz. Bunlardan bazılarını daha önce başka bir yazımızda açıklamıştık. “Kocaeli kilimi”, “tahtaboş”,

“ağaç”, “vodina kavunu”, “pazlama” veya “bazlama”, “kıрма”, “gürcü ekmeği”, “ürüzger”, “güvem rengi”, “benirlemek”, “şopar”, “Karamürsel kumaşı”, “potur”, “üvez rengi”, “hösgün”, “oklama”, “cılıpık”, “ayı mantarı”, “curum” gibi sözcükler böyledir.

Sait Faik de, her Türk yazarı gibi, dilimizde kullanılan atasözleri ile deyimlere yer vermiştir öykülerinde. Fakat bunlar o kadar bol değildir.

Buna karşılık deyimleri daha çok kullanmıştır. Sait Faik'e özgü bazı deyimler bulunduğunu da söylemeliyiz: “Deniz gibi nefes almak”, “mavi mavi tütmek”, “mavi mavi bakmak”, “badem ağacı güzelliğiyle bakmak”, “yüreklere dudaklarında olmak”, “pıtır pıtır kar yağmak”, “kalbi göbeğinde atmak” bu arada anılabilir.

Sait Faik'in öykülerinde argo sözcüklere de rastlamaktayız. Kitaplarındaki öyküler gözden geçirildiğinde, çeşitli uğraş adamlarının kullandığı bu sözlerin yer aldığı saptanır. “Köftehor”, “kaltak”, “bıçkın”, “kodes”, “patakos”, “papel”, “saloz”, “gaco”, “aftos”, “hıyar”, “üniformalı”, “jargon”, “dikizlemek”, “uçlanmak”, “patiskayı ıslatmak”, “tıkınmak”, “abayı yakmak”, “zıpır”, “temizci”, “tumba”, “kodos”, “üzümsuyu”, “kilefte etmek” gibi ...

Sait Faik'in öykülerinde yabancı sözcüklere de rastlıyoruz. En çok görülen yabancı sözcükler Fransızca kökenlidir. Bu arada bazı Fransızca şiir dizelerinin de yer aldığı saptanmış bulunuyoruz. Kendisi kısa bir süre Lozan'da ve uzun süre de Grenoble'da bulunduğu için elbette Fransızca'yı iyi bilirdi. Sinemalar, kadınlar, geceler, okullar, limanlar, müzeler gibi yaşamında yer alan yerlerle birlikte insanlar ve olaylar gibi bunlara ilişkin sözcükler de doğallıkla girivermiştir öykülere. Sözgelisi “egoist”, “finiküler”, “avantürye”, “grekize”, “kolonizatör”, “konfor”, “reel adiyö”, “lisansiye”, “projejektör”, “römork kompoze”, “monşer”, “giyotin”, “janjan”, “trük” “jargon”, “kolosal”, “kurtizan”, “lövanten”, “turne”, “aksesuvar”, “lavalyer”, “dans kotyon”, “bej” gibi. Daha pek çok Fransızca sözcük anılabilir. Bunlar Türkçe yazılışları ile görülmektedir. Bunların yanında doğrudan doğruya Fransızca yazımlarıyla yer alan sözcükler de görülmektedir. Sözgelisi “Marsilya Limanı” adlı öyküde “Mon enfant, Ma soeur” dizesini buluruz. “Plaj İnsanları” öyküsünde ise gülünç karşılığı “ridicule” sözcüğü vardır. “Bekâr” adlı öyküsünde ise “quelles lignes” sözcüğünü görürüz.

Öykülerde, Fransızcadan sonra fazlaca kullanılan sözcükler Rumca'dır. Ada'da balıkçılık yapanlardan öğrenilen ya da günlük konuşmalarımızda kullanılan bu sözcüklerin geniş yer alacağı olağandır. “Kalimera”, “çapkini”, “vre”, “palikarya”, “lakerda”, “veli”, “anaçupa”, “kataçupa”, “pisarapuli”, “kraça”, “yakamos”, “dramaduna”, “maystro”, “endaksi”, “kerteris”, “sagapo”, “kalispari” ve daha birçok sözcük anılabilir. *Alem-dağda Var Bir Yılan*'da Rumca bir şarkının sözlerini aynen almıştır: Pando

